

Sötét - világos, fekete és fehér képek festése. (Rajzolás és festés fekete fotókartonra.)
Hangos-halk, erős-gyenge. Rajzolás ceruzával és szénnel. Halk és hangos képek létrehozása.
Április kompozíciók létrehozása. (Különböző technikákkal)
Május

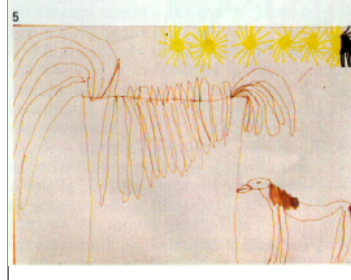
Rend-rendetlenség. Tárgyak elrendezése kis és nagyméretben, síkon és térben. Rendezett és rendezetlen

Jó-rossz. Két egyforma, ember nagyságú bábu elkészítése. A bábuk befestése oly módon, hogy az egyik jó, a másik rossz figurává változzon.

A bábuk környezetének, házának elkészítése - környezetük benépesítése jó és rossz állatokkal, tárgyakkal.

Makoldi Sándor: Meseillusztrációk – ahogyan a gyermek csinálja

A gyermek most fog iskolába menni. A napokban történt, hogy végighallgatta a mesét a legkisebb királyfiról és a fehér farkasról, majd egész délután rajzolt, másnap az óvodából hazarohanva, folytatta a munkát, és estére ezt a 15 darabból álló sorozatot rakta elém:

1. A király és a királynő járják az országot. Egy erdőben tisztásra jutnak, ott a királynő málnát szed a málnabokorról, amikor elkapja a hétfejű óriás. A különös erdőben a királyi párral szemben álló óriás testi ereje és szembenállása egy percig sem tesz kétségessé a cselekmény lefolyásának irányát és okát. Az erőszak és az erőfölény győz. Mit jelent az események fölött félig sárgán, félig feketén sugárzó Nap? Megkérdem. "Amíg sárgán süt a Nap, addig tudnak mindent, mi történik. Amikortól fekete, akkortól már nem tudják, hogy mi fog történni, így a király sem tudja, hova tűnt a hétfejű óriás a királynéval." Tehát a gyerek a Nappal az idődimenziót jeleníti meg, mégpedig a sugárzó sárga a "boldog" múlt, az ismert, egészen a jelenig, ami hirtelen átvált a jövőbe, s ez utóbbi azért fekete, mert ismeretlen (feketében, sötétben nem látunk), és gondokkal terhelt.

2. A legkisebb királyfi sátrát ver a fehér farkas birodalmában. A helyszín ugyanaz a furcsa erdő, amelyet az előzőekben is látunk, tehát nyilvánvaló, hogy a királyfi - mivel ugyanoda jutott el - csakis a királynőt keresheti. Találkozik a fehér farkassal. Egy irányba mennek, azaz egyetértenek, nincs konfliktushelyzet. Ugyanígy van a madarakkal, amelyek színeit is magán viseli. Az állatok így mintegy közösséget vállaltak vele, valószínűleg azért, mert ő jó, és segíteni akarják. A legkisebb királyfi mögött csak a kórakás áll, amin túlhaladt. A fák között három Nap süt, ez az idő múlását jelzi, hiszen nem egy nap alatt jutott el ideig.

3. A királyfi megkéri a fehér farkast, aki időközben vitézzé változott, hogy a kövekből ébressze életre a két bátyját és a seregét - ehhez csakis a fehér farkasnak lehet joga, mert ő változtatta el őket gonoszságuk miatt. A vitéz, aki a sátor nyílásában áll, meg is teszi ezt. (A két legnagyobb kőfej: a két királyfi.) A madarak közül egy megcsodálja az átváltozást, kettő pedig ellenkező irányba néz, arra, amerre a Napok haladnak. A királyfi lova viszont gazdájára figyelve áll.

4. A lovag rábeszéli a legkisebb királyfit, hogy küldje haza a testvéreit és seregeiket, mert azok mások, mint ő. Egyedül a kis királyfi alkalmas vitéznek, vele tart kapcsolatot a fehér farkasból lett vitéz. (Színeikben is azonosak.)

5. Sok idő telt el (Napok), mire egy óriás, hatvanöles fához érünk, amelynek az ágai eltakarnak valamit. A fához egy táltos érkezik (hozzáér a fához).

6. A táltos olyan erős, hogy az óriásfa menten kidől. De ágai között a legkisebb királyfi rejtőzködött, aki csak a táltosra várt. Most leugrik, a táltos hátára pattan, és elvágta a fát körülvevő kis tavon keresztül a tűzig, amely a lap szélén éppen csak jelződik. (Ha az azonos színt és karaktert figyelembe véve olvasom a rajzot, csak két szereplő van, és feltétlenül időben kell értelmezni ezeknek a folyamatosan változó megjelenési formáját. Amennyiben pillanatképeknek tekintem a rajzot, hat különböző egyen egyidejű szereplését kell feltételeznem. Ha más nem, a több Nap szerepeltetése perdöntő érv kell hogy legyen az utóbbi feltételezés ellen.)

7. A táltos nagy tűzön és az óceánon keresztül nyargal lovasával, hogy megszabaduljon föle, de ez nem sikerül neki. Sokáig nyargalnak (Napok, az ismeretlen jövőt megint az utolsó fekete fél-nap jelzi), míg eljutnak a homokhegyig. Ebből, akárcsak az előző rajzon a tűzből, csak egy darab látszik. Jelzése csupán mindannak, ami ezek után fog történni.

8. A homokhegygel már a táltos sem tud megbirkózni (ágaskodik), nem segítheti fel a királyfit. Egy felhőből azonban nagy madár száll alá, ő felviheti a kis királyfit a csúcsra. A királyfi elválik a táltostól (leszáll), és a madárral szövetkezik (azonos színűek).

9. A homokhegy tetején álló palotában a legkisebb királyfi megtalálja az édesanyját, aki a tükör kamra irányába néz. A királyfinak először hozzá kell eljutnia, tőle kap felvilágosításokat, azután jut el a titkos kamrához (fekete vonallal jelezve), amelybe kettejük reménysége, kiszabadulásuk titka van bezárva. A kép többi eleme, a díszek fent, a hintaszék a királyfi előtt, a trónszék és az asztal, a királyi pompát és kényelmet vannak hivatva jelezni, egyazon színűek is a királynéval. (És az őt elrabló hétfejű óriással, akit az első rajzán már hideg pirossal exponált a gyermek.) Kivétel a titkos ajtó és a kis királyfi, aki kívülről érkezett.

10. A legkisebb királyfi a kamrában óriási golyót talál. Nem bírja felemelni, hiába erőlködik (piros a keze és az arca is az erőlködéstől). Mögötte, az ablakon át az a hegy látszik, amelyre az óriás fel szokta dobálni ezt a golyót. Ha le akarja bírni az óriást, neki is meg kell próbálkoznia a mutatvánnyal, és addig kell gyakorolnia, amíg csak olyan erős nem lesz, hogy, meg bírja csinálni - mondja a következő kép.

11. Itt bűvös erejű almáskertet látunk, bűvös erejű forrással. A királyfi, azáltal hogy eszik és iszik belőlük (piros és kék az alma és a víz, piros és kék a királyfi teste is), erőt nyer. Míg állva felgurítja az óriási golyót, a hétfejű óriás helyébe képzeletben magát. De még nem evett eleget, mert a golyó a füves hegyről visszagurul, és ő a földre huppan.

12. A legkisebb királyfi elindul az arany Napvárból az ezüst Holdváron keresztül, ahol a szolgálok segítik, a réz csillagvárig, hogy megküzdjön a hétfejű óriással. Kezében viszi sárga kardját – a Napvárból hozza.

13. A kis királyfi megvív a réten (ezt káposzta és répa jelzi) a hétfejű óriással, de nem tud győzni egyikük sem (nem sárga a királyfi kardja). A Nap is az előzőek értelmében felemás.

14. Most öltre mennek. A hétfejű óriás megragadja a királyfit, és térdig a földbe vágja. (A föld szerepe megnövekszik, a gyerek megemeli a szintjét, elválasztja a papír aljától, hogy belevághassák egymást.) Kiugrik a királyfi, derékon ragadja az óriást, és derékig a földbe vágja, Kiugrik az óriás, most ő vágja derékig földbe a kis királyfit. Kiugrik a királyfi, és nyakig vágja az óriást a földbe, majd sárga (!) kardjával le is vágja mind a hét fejt.

Fölöttük, a győzelem fölött maradéktalanul sárgává válik a Nap is. "A többi tíz nap azt jelenti, hogy 10 hónapig gyűjtötte az erejét a kis királyfi, hogy az ismeretlen óriással megvívhatson. A két sárga nap is két hónap." Együtt az év.

15. Így megszabadítva mindenkit a hétfejű óriástól, a királyné előhossa a repülő szőnyeget (a csíkok a varázsigék, a Nappal, a Holddal és a csillagokkal együtt). Mindnyájan ráülnek és hazarepülnek.

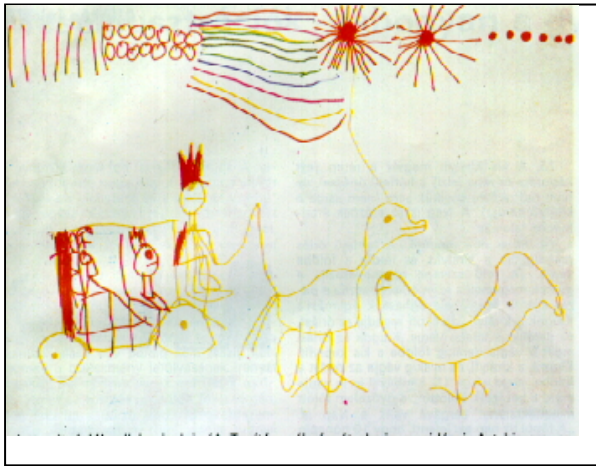
A rajzok itt befejeződnek, de az utolsó kép Nap-sorozatának végén feltűnő fekete fél - Nappal mintegy újra megnyílik az út a jövő felé, az ismeretlen felé - ami otthon vár rájuk.

A mese valóban nem ér véget itt. Hazaérkezve a királynő és a kicsi királyfi megosztják hatalmukat és kincsüket a két idősebb testvérrel. Bár közben sok érdekes dolog történik, a gyerek ezt már nem rajzolta le. Lehet, hogy igazságérzete nem tartotta méltónak a két idősebb, gonosz fivért a jutalomra, akik alapvetően semmit sem tettek sorsuk jobbra fordulása érdekében.

Kezemben tartva a rajzokat, elgondolkodtam. Az eset általánosnak tekinthető, hiszen más ismerősünk gyermekei ugyanígy rajzolnak ebben az életkorban. Mégis, hogyan tudhatja egy ilyen bonyolult és hosszú mese összefüggéseit részletetekbe menő pontossággal és hibátlan

következetességgel megragadni egy olyan gyermek, aki egyetlen év múlva az iskolában már egy klopfolót sem lesz képes lerajzolni? És teszi mindezt ma biztatás és külső segítség nélkül, hiszen a mesekönyvben levő egyetlen illusztrációnak sem formai, sem tartalmi közössége nincsen a rajzaival!

A válasz egyszerű: a gyermek beszéd helyett használja a rajzot: mint ahogy mindenre van szava, mindenre van vizuális jele is, és mindkettő a természetes szükségleteiből fakad. Ezért nem kell nógatni, hogy rajzoljon. És ezért nem mondja válaszul, hogy "nem rajzolok, mert nem tudok lovat rajzolni". Az iskolában viszont megtanítjuk egy adott dolog lemásolására, a térben látható jelenségek egy adott szituációban való rögzítésére. Fog tudni lovat rajzolni, és többet nem fog rajzolni. mert a ló - mint ilyen - nem jelent neki semmit - hát még a szaggatódeszka! És elbizonytalanodik, mert mindent a világon nem taníthatunk meg neki adott szituációban lerajzolni. (A Tanítóképző főiskolán féléves tanmenet írja elő, hogy a leendő tanító néniket meg kell tanítani az órákhoz kapcsolható témakörökben: autót, káposztákat, nyulakat, lovakat stb. rajzolni.) Ezzel szemben a gyermek 3-4 éves korában

már teljes biztonsággal ki tudja magát fejezni, amikor lerajzolja a saját meséjét: 16. A király és a királynő kocsin utaznak. A kocsis hajtja a különös lovacskát. Ennyi beleférne a mi képszemléletünkbe is. Csak mi ezek után nem kérdeznénk meg, hogy megy-e a kocsi és meddig megy! Egy tájképen addig mehet, ameddig az út tart (ha messze megy, ködbe vesző, *skurcos* utat rajzolunk), és a menést a ló lábtartásával szoktuk kifejezni. A gyermek egyiket sem teszi, mégis tudjuk, hogy telik közben az idő, mert azt is ábrázolja. A kocsi utazási irányával egyezően az égen, amíg csak a madárral nem találkoztak, esett az eső, hullt a hó. Ez elmúlt, mert szivárványt láttak

utána, és ennek a sárga színéig húzódik a sárga, furcsa lótól egy vonal, jelezve, hogy idáig ért az időben a furcsa ló, mikor a madárral is találkozott, akivel tovább mennek majd, vagy talán maga a furcsa lovacska fog madárrá átváltozni (lólábban madárláb, fej). Az út több napig fog tartani (Napok), egészen a bolygóig (a köröket bolygóknak nevezte meg). Milyen jó, hogy nem zsánerképet rajzol (pedig "tudott", lám, konkrét, egyedi lovat is rajzolni!), mert akkor hogyan rajzolta volna meg az átváltozást? Lovával együtt a sárban ragadt volna. A különös lovacska kapcsán visszagondolhatunk az első mese különös fáira. Ez akkor válik

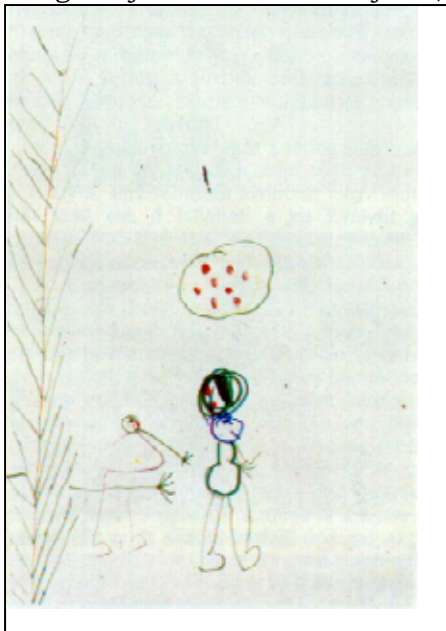
érdekesé, ha megnézzük egy másik rajzát.

17. Most a nagymama kertjében járunk, és kimondottan a cseresznye és szilvafa élményét akarja megidézni. Azt hiszem, ez maradéktalanul sikerült is neki. Nem fogjuk összetéveszteni, ha itt nem pontosítom is, hogy melyik a cseresznye, melyik a szilvafa. Amikor azonban jelleg nélküli, sőt titokzatos fákat akar megjeleníteni, akkor olyanokat rajzol, mint amelyeneket az első képeken láttunk, következetesen, tudatosan. Nem a rajzkészségbeli fogyatékoságai miatt!

Milyen tanulságot vonhatunk le mindebből? Annyit mindenesetre már így, előlegezve is, hogy az élet gazdag "kínálatának" megidézésére semmiképpen sem lehet elég egy-egy adott téri szituáció síkra vetítésének a begyakorlata. Már csak azért sem, mert ezzel szükségképpen az egyedi, az önmagában és önmagáért való létezés glorifikálására szoktatunk, ezáltal pedig előre és visszahatólag egyaránt a dialektikus gondolkodásmód ki-, illetve továbbfejlődését akadályozzuk.

Emlékeztetőül most hadd idézzem, mik is a tantárgyi követelmények ma (a reformot követően!) egy 6-7 éves gyermekkel szemben az általános iskola osztályaiban.

- Értjük el, hogy a tanév végére a gyermekek képalakításaik alkalmával töltsék be a teljes képfelületet, és legyenek képesek: az egyszerű térviszonyok kifejezésére az előtér és háttér, az egymásmelletti és egymásmögöttiség érzékeltetésével; egyszerű szabályos és szabálytalan formák megkülönböztetésére, karakteres ábrázolására síkban, illetve *térben* (mintázás); emberi alak legfőbb arányainak és az egyszerű **mozgásformáknak jellemző kifejezésére.**
 - Ismerjék és nevezzék meg a vízszintes, függőleges és ferde irányokat, a háromszögformát.
 - Tudják a főszínek a fehér és a fekete szín ismeretén túl a zöld, a narancs, a lila szín kikeverését. Ismerjék a hattagú színekör.
 - Tudjanak egyszerű szabályos vonal-, folt- és színritmusra épített sor- és terüldiszeket alkotni dekoratív jelleggel.
 - A zsírkréta, akvarell színeinek erőteljes használatával oldják meg a rajzlap felületének kitöltését.
 - Tanulják meg a fedőfesték szakszerű használatát és alkalmazzák a fedést a sötét színeken világossal is.
 - Ismerjék fel a műalkotások témáit, és ismerkedjenek a mű hangulatának megfelelő képi kifejező eszközökkel.
- Lássuk, mindezekkel szemben mit valósít meg egy 4 éves gyermek a maga rajzaival?
- Betölti a teljes képfelületet.
 - Kialakítja, mégpedig bonyolult fogalmi szinten, a viszonylatokat.
 - Megkülönböztet (és nem csak egyszerű) szabályos és szabálytalan formákat az ábrázolásban.
 - Élőlényeket is, de vízszintes, függőleges, ferde és háromszögformákat is rajzol, minden szituációban helyesen.
 - A színeket már szimbolikusan is használja, nemcsak fölismeri őket. (Bár nem tudja, hogy hattagú színekörbe írhatók. Amiről viszont évről évre kiderül, hogy nem is 6 tagból áll, míg a nyolcadik évben azt is megtudhatja majd, hogy a tagok száma végtelen.)
 - Tud egyszerű, szabályos vonal- és folt- és színritmusra épített sor- és terüldiszeket alkotni
 - csak nem akar, mert nem érti, minek a "dekoratív jelleg", amikor ott, azon a felületen értelmeset is tud közölni úgy, hogy az egyben szép is legyen.
 - Befesti a rajzlap egész felületét, de csak akkor, ha ez tartalmilag indokolt.
 - (Így a fedőfestéket is használja, ha éppen az kell neki és van is a keze ügyében.)
 - És felismeri a műalkotások témáit is, és már nem tud semmi újat mondani a tanító néni a hangulat "képi kifejező eszközeiről", mert ugyan mutasson olyan műalkotást, ahol a hangulat jobban "ki lenne fejezve, mint a következő rajzon (4 éves gyermek rajza):

18. Fejelő gyerek és egy madárijesztő, melynek seprűje a karácsonyfából jön ki.

A gyereknél - egy labda? két labda? Forma- és színazonosság miatt azt kell gondolnunk, hogy egy és ugyanaz a két Labda. De akkor miért nagyobb a felső? Azért, mert a fenti egyben *nagyobb* tömegformát jelent a képi gondolkodásmód szerint, és így tökéletesen kifejeződik az

emelkedés ereje. És mit keres itt a madárijesztő? Ő is beleszól a játékba, hiszen majdnem labdafejű, a színe mindenesetre azonos a labdáéval. "Ez a madárijesztő, kiugorva a fa mögül, megijeszti a gyereket, hogy a labdát elejtse." Igen. Egy 4 éves gyermekben még szorongó érzést kelt, ha a labdát feldobja, hogy az vajon hova esik vissza, hogy sikerül-e elkapnia. ... Lehet, hogy szűkös a téma, a centrálperspektíva világa azonban, úgy látszik, még szűkösebb, hiszen ilyen gazdag felhangtartománnyal együtt egészen bizonyosan nem férne el benne.

- És 4 évesen nagyobb témák is foglalkoztatják:

19. "A Napocska alatt" - ami a kicsinyítő képző ellenére uralkodó fontosságú - "egy sárkánnyá változott királyfi (látható), akit megsimogat a királylány, erre átváltozik a sárkány Napkirályfivá, a lány Éjkirálynővé (sárga, kék) és örökké szeretik egymást." Ha egyéni meséje így szól, akkor természetes, hogy egy népmese szerves világképét ismerősként köszönti és probléma nélkül magáévá teszi. És ne gondoljuk, hogy az olyan egészen hétköznapi témát, mint például az óvoda, nem tudja ugyanilyen szervesen beleépíteni a rajzaiba:

20. Amikor óvodát rajzol, az épületet, az óvónévit, magát és a kerítést rajzolja le. Ezen túl

mire figyel? Szemben áll az épülettel, és a fény változásait, a Napocskát nézi. Az épület mellett égig érő létra, amin csak az óvónévi mehetne fel (ha egyáltalán odafigyelne, nem háttal állna neki). Az óvoda falán Gizóka észreveszi a felkelő Nap sárga fényét, majd a lemenő Nap liláspirosát. Mikor a lilás fény besüt az ablakon és "tükröződik a bélyegen", azaz bélyeget hagy a tükörben az arca, akkor lehet hazamenni. Utána feketévé válik a fal, éjszaka lesz, a kapu "díszein" lemegy egészen a Nap, és a létrán újra feljöhet a reggel, sárgán. (Otthon is csak akkor hajlandó szó nélkül felkelni és óvodába menni, ha a Nap felkelt, télen ezt mindig hiányolja.) **A** rajzon szereplő többi jellel most ne foglalkozzunk,

csak annyit, hogy azok jelentése sem mond ellent az eddig elmondottaknak.

Ez a néhány példa talán másokat is elgondolkoztat majd így iskolakezdés táján, ezért is bátorkodtam saját gyermekem példáját a nyilvánosság elé bocsátani. Itt a teljes anyag rendelkezésemre állt állításaimat igazolni és alátámasztani. A tanulságokat azonban - ez szigorú meggyőződés, és végső soron leginkább éppen ezért került sor a példa felidézésére - nem elegendő a mi szűk családi körünkben levonni.